

*В.В. Сухонос (мол.), канд. юрид. наук, доц., кафедра державно-правових дисциплін
ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”*

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ

Стаття містить положення про механізм реалізації функцій глави держави як цілісної системи державних організацій чи технологій, за допомогою яких глава держави реалізує свої повноваження.

Ключові слова: глава держави, механізм держави, бюрократія, диктатура, електронне урядування, президентський апарат, президент.

Постановка проблеми. Одним з головних напрямів становлення та розвитку України як демократичної, соціальної, правової держави є визначення ролі і місця глави держави у механізмі здійснення державної влади. Інститут глави держави в Україні має бути не лише гарантом конституційних засад і державного ладу, а й стати інтеграційним інститутом у системі органів державної влади.

Сформований відповідно до Конституції України та чинного законодавства інститут глави держави не лише став відображенням суспільних відносин, що склалися в 1992-96 рр., а й врахував міжнародний досвід функціонування подібних інститутів державної влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні точки зору, що існують у науковій літературі та політичному житті навколо інституту глави держави, свідчать про певну дискусійність. Однак кількість наукових праць, які тією чи іншою мірою стосуються цього інституту, поки що досить обмежена і не завжди вони мають фундаментальний характер. Так, зокрема, ще до Жовтневої революції 1917 року вчені здебільшого досліджували окремі елементи функціонування та формування інституту монарха [2; 3; 31] або розглядали главу держави виключно як главу виконавчої влади [19]. В радянські часи інститут глави держави або взагалі розглядався як елемент, що притаманний виключно буржуазним державам [20], або ж досліджувався крізь призму особливостей окремого регіону [11].

У пострадянську добу деякі концептуальні засади, напрями і тенденції розвитку окремих інститутів механізму держави також стали об'єктом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних учених, про що свідчить низка монографічних досліджень, конференцій, наукових семінарів та “круглих столів” останніх років. Різні аспекти інституту глави держави досліджували українські та російські правознавці – Ю. Коломієць, В. Погорілко, Н. Сахаров, С. Серьогіна, В. Чиркін, В. Шаповал та ін.

Невирішені раніше частини проблеми. Серед українських науковців існують різні підходи до характеристики цього інституту і, насамперед, його місця у конституційно визначеному механізмі здійснення державної влади. Все це зумовило необхідність комплексного теоретичного дослідження цього інституту та порівняння правових засад з практикою їх реалізації, враховуючи досвід зарубіжних країн та численні спроби вдосконалення відповідних правових норм у ході реформування політичної системи України.

Мета статті – дослідження механізму реалізації функцій глави держави.

Для реалізації цієї мети слід вирішити наступні взаємопов'язані дослідницькі завдання: по-перше, загалом охарактеризувати механізм держави; по-друге, проаналізувати діяльність державних організацій, за допомогою яких глава держави реалізує свої функції; по-третє, дослідити ті державні технології, шляхом застосування яких глава держави може реалізувати свої повноваження.

Виклад основного матеріалу. Четвертим (після повноважень, форм і методів реалізації) елементом структури функцій глави держави є механізм реалізації зазначених функцій.

Як і будь-який інший, механізм реалізації функцій глави держави є цілісною системою державних організацій (підприємств, установ і органів) чи технологій (найвідомішими серед них є бюрократія, диктатура, адхократія, соціальна ієрархія, креативна корпорація, електронний уряд та державне проектування).

Зазвичай структура механізму реалізації функцій глави держави передбачає існування лише таких державних організацій, як державні органи. Проте іноді в цій структурі можуть існувати і

державні підприємства, і державні установи. Здебільшого державні підприємства входять до структури в умовах необмеженої монархії. Так, досить відомим є той факт, що окремі емірати ОАЕ, будучи абсолютними монархіями, надають главі держави можливість мати у своїй власності відповідні державні підприємства. Як приклад, можна навести Заїда аль Нахайяна – раїса (президента) ОАЕ і одночасно шейха князівства Абу-Дабі. Як відомо, саме він був засновником у 1972 році національної державної компанії “Абу-Дабі нешнл ойл компані” [8, с. 366]. Зазначена компанія є державною, а отже, в умовах абсолютної монархії Абу-Дабі формально належить її монарху.

Щодо державних установ, то вони також можуть входити до механізму реалізації функцій і повноважень глави держави. Так, п. j. статті 62 Конституції Іспанії передбачає той факт, що Король патрує королівські Академії [16, с. 384], що, в даному випадку, є державними установами, адже будучи королівськими, вони належать державі, однак, не маючи владних повноважень, є установами.

Проте, як вже зазначалося, механізм реалізації функцій держави включає у себе насамперед державні органи. Умовно їх можна було б розділити на дві категорії: апарат реалізації функцій глави держави і консультативно-дорадчі органи.

Апарат реалізації функцій глави держави організується різним чином. В основному це залежить від форми правління. Так, необмежені монархії у своєму розпорядженні мають: по-перше, органи виконавчої влади (уряди, кабінети, державні ради тощо) і, по друге, органи допоміжного характеру (Двір). Щодо президентських республік та дуалістичних монархій, то різного роду уряди, на нашу думку, не є допоміжними органами, що існують при главі держави. І якщо навіть глава держави очолює такий уряд, то зазвичай він реалізує не стільки функції глави держави, скільки функції самої держави. Саме тому апаратом реалізації функцій глави держави є так звана адміністрація (в умовах республіки) або двір (в умовах монархії). Республіканська адміністрація в різних країнах називається по-різному. Так, в США таким органом є Виконавче управління при Президенті США, у Франції – апарат Єлисейського палацу при Президенті Франції, в РФ – Адміністрація Президента, в Польщі – Канцелярія президента, в Україні – Секретаріат Президента.

Характеризуючи Виконавче управління Президента США, слід пам'ятати, що ще до 1857 року Президент США не мав коштів навіть на утримання свого секретаря і лише з указанного періоду Конгрес розпочав виділяти кошти на утримання штату Білого дому (особистий секретар, керівник резиденції, кур'єр та резервний фонд). До 1901 року глава держави не мав власної служби безпеки. Сучасне Виконавче управління Президента було створене у 1939 році і складалося з 9 підрозділів, у тому числі: Апарат Білого дому (спеціальні помічники Президента), Бюджетне управління, Рада національної безпеки, Економічна рада, Рада з якості навколишнього середовища тощо. На думку деяких дослідників, Виконавче управління Президента має більший вплив, аніж Кабінет, що складається з керівників урядових відомств [13, с. 590]. Утім не всі розділяють Виконавче управління Президента та його Кабінет. Більше того, з огляду на те, що Президент є главою виконавчої влади, тобто поєднує у собі главу держави та голову уряду, самі американські дослідники вказують на те, що Кабінет, міністерства, урядові установи та державні корпорації, а також президентські комісії, разом із Апаратом Білого дому, входять до складу Виконавчого управління Президента США [12].

У Франції апарат Єлисейського палацу при Президенті Франції (так званий “дім Президента”) нараховує більше 500 осіб і поділяється на військовий та цивільний. Важливою складовою “цивільного дому” є генеральний секретаріат, що виступає основним інструментом політичних дій Президента і координує діяльність міністерств та відомств. Керує всім персоналом Єлисейського палацу Генеральний секретар. Він є довіреною особою Президента і підтримує контакти з Урядом та Парламентом.

Що ж стосується дорадчих органів, то існування деяких з них передбачається конституціями або іншими нормативними актами. Так, в Бразилії при Президенті існує такий дорадчий орган як Рада Республіки, а в Єгипті – ради з питань економіки, оборони тощо [36, с. 278], в Ірландії та Португалії – державна рада, Великобританії – Королівська таємна рада [37, с. 226].

Так, в Ірландії Президент може здійснювати свої повноваження або за пропозицією уряду, або самостійно, або ж за консультацією чи згодою державної ради. Зокрема, в останньому випадку Президент згідно з ч. 7.1⁰ та 7.2⁰ статті 13 Конституції Ірландії, може звертатися до парламенту чи народу з посланням [15, с. 330].

В Португалії державна рада згідно зі статтею 145 Конституції уповноважує президента на розпуск парламенту і представницьких органів автономних областей, на проголошення війни та

миру, а також на вирішення інших важливих питань. На звернення президента вона дає йому поради з проблем, що виникають у процесі реалізації цих повноважень [17, с. 791-792].

У Великобританії Королівська таємна рада пропонує кандидатуру прем'єр-міністра [37, с. 226] і, згідно з Актом про подальше обмеження Корони та краще забезпечення прав і вольностей підданого (Акта про престолонаслідування) 1701 року [1], дає згоду на призначення прем'єр-міністра.

В Україні координаційними, дорадчими та консультативними органами є Рада національної безпеки та оборони, рада по роботі з кадрами, Вища економічна рада тощо [24, с. 402-409].

Так, згідно зі статтею 107 Конституції України Рада національної безпеки і оборони є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони, що координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони [18, с. 40-41].

Однак основним призначенням таких органів є не лише допомога главі держави у його поточній роботі, а й інформування глави держави. Фактично саме це дозволяє главі держави суттєво впливати на стан справ у країні, навіть не маючи для цього владних повноважень. Так, наприклад, королева Великобританії регулярно заслуховує звіти прем'єр-міністра про засідання кабінету та отримує безпосередньо усі депеші дипломатичних представників цієї країни за кордоном та інформаційних агенцій. За ступенем усвідомлення суті внутрішнього та зовнішнього становища Великобританії монарх істотно переважає будь-якого звичайного члена уряду. Інформаційний характер мають засідання державних рад (урядів) під керівництвом монарха країн Скандинавії [14, с. 217].

Однак реалізація функцій глави держави є неможливою без урахування такого виміру державного механізму як державні технології – обумовлені станом знань та державною ефективністю способи досягнення мети, що встановлюється державою та її органами.

До державних технологій належать бюрократія, диктатура, адхократія, державне проектування, креативна корпорація, електронне урядування, соціальна ієрархія тощо.

Найвідомішими з зазначених державних технологій є бюрократія, диктатура, соціальна ієрархія та державне проектування. Менш відомою є така технологія як адхократія. Щодо креативної корпорації та електронного урядування, то ці державні технології затверджуються у міру просування цивілізації до постіндустріального суспільства.

Бюрократія (франц. Bureaucr – “контора”, “канцелярія” та грец. κρατος – “сила”, “влада” [34]) – це державна технологія, для якої є характерним спеціалізований розподіл праці, чітка управлінська ієрархія, правила, стандарти та загальнообов'язкові регламентовані процедури, виконання яких не залежить від того, хто саме і стосовно кого їх виконує.

Диктатура (лат. dicto – “диктую”, “наказую”) – необмежене володарювання однієї особи або якоїсь верстви чи групи, яке спирається на насильство і не пов'язане жодними законами [26, с. 224].

Соціальна ієрархія – це правління осіб, що займають провідне становище виключно за правом походження. Як державна технологія соціальна ієрархія була характерною для аграрного суспільства.

Адхократія (лат. ad hoc – “для цього”, “застосовуючи до цього”, спеціально для цього випадку, для певного випадку [33, с. 144] та грец. κρατος – “сила”, “влада”) – структура холдингового типу, що координує роботу багатьох тимчасових робочих груп, які виникають і припиняють свою діяльність відповідно до темпів змін у оточуючому організації середовищі [32, с. 453].

Електронне урядування – це використання в органах державної влади сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Креативна корпорація – тип корпорації, основним завданням утворення та діяльності якої є не стільки координація мети корпорації та суспільства, скільки “...самовираження та самоствердження її творців” [10, с. 392].

Державне проектування – діяльність по створенню державних проєктів.

Державне проектування здійснюється у чотирьох напрямках: державне планування, державне прогнозування, державне програмування і державне моделювання.

Аналізуючи роль глави держави у формуванні і функціонуванні державних технологій, слід звернутися до певних історичних прикладів.

Так, в Росії до XVI століття існувала адхократична система приказів. Як зазначав з цього приводу доктор філософських наук А. Буровський: “... боярин отримував від царя наказ (рос. приказ) займатися тим-то й тим-то, відати певною частиною державних справ” [6, с. 49]. Для їх вирішення боярин створював певну канцелярію, яка і отримала назву “приказ”. Вперше прикази

оформилися у бюрократичні канцелярії в період правління царя Василя IV Івановича. По суті, саме цей період слід вважати початком існування російської бюрократії. Реформи, що проводилися на початку XVIII століття Петром I, який створив систему колегій [6, с. 389], та реформи Олександра I на початку XIX століття, що призвели до появи міністерств [27, с. 210], остаточно дозволили державному апарату перейти до бюрократичних технологій. В той час (аграрне та індустріальне суспільство) ці технології мали прогресивне значення, адже закріплювали відповідний порядок функціонування державних органів. Однак вже у другій половині XX ст. виявляється обмеженість бюрократії. Це починають розуміти провідні політики Заходу. Так, одним з основних елементів бюрократії є її чітко регламентовані процедури. Більш-менш професійним політикам це не подобалось. Так, стосовно Президента США Г. Трумена відомий американський дослідник Р. Нойштадт писав наступне: “Методи Трумена формально нагадували ейзенхауерівські, але за ефективністю були ближчими до рузвельтовських. В теорії Трумен, подібно Ейзенхауеру, віддавав перевагу прямим лініям та “духу команди”. Але на практиці він орієнтувався скоріше на персоналії, аніж на сфери компетенції; вирішуючи ту чи іншу проблему, він був схильним до імпровізації, а не до жорстких процедур. Працюючи з підлеглими, він не встановлював чітких меж демаркації; а якщо все ж такі були встановлені, їх зазвичай ігнорували” [22, с. 205].

Загальновідомою є також роль державця у формуванні і функціонуванні диктатури. Так, у 82 р. до н.е. імператор Люцій Корнелій Сула звернувся до сенату Риму з законопроектом, відповідно до якого він проголошувався диктатором на невизначений час з необмеженими повноваженнями [7, с. 237]. Іншим прикладом є А. Піночет Угарте, який прийшов до влади під час перевороту 1973 року, а в наступному році став Президентом Чилі. У 1980 році на референдумі була затверджена Конституція Чилі, де був розділ “Перехідні положення”. Саме ними було затверджено функціонування диктатури А. Піночета. Зокрема, до неї були включені статті, що дозволяли хунті не тільки здійснювати законодавчу діяльність, оголошувати надзвичайний стан і видавати закони, що роз’яснюють статті Конституції, а й вносити зміни до неї. Сам же А. Піночет отримав право: підписувати закони; видавати декрети з питань, вказаних у Конституції, що мали б силу закону; розпускати палату депутатів один раз протягом терміну повноважень Президента до закінчення терміну повноважень цієї палати; призначати міністрів, губернаторів, алькальдів, командувачів родами військ, карабінерів і майже половину членів сенату [30, с. 103].

В період формування феодальної держави зародилася і зміцніла така державна технологія, як соціальна ієрархія. На її формування суттєво вплинув той факт, що перші феодальні держави утворювались шляхом завоювання багатих та слабких територій Римської імперії варварами. Невеликі та великі загопи варварів йшли територією імперії, захоплюючи міста і села. Завоювавши територію, ватажки варварів були не в змозі управляти нею. Тому вони роздавали частини цієї території (феоди) своїм наблизеним. Ці наблизені стали управляти феодами, роздаючи їх вже своїм прихильникам. Така ситуація призвела до появи феодальних сходів, де королям підкорялися герцоги і графи, а останнім – барони. При цьому останні вже нічим не були зобов’язані королям. Герцоги, графи, барони, лицарі стали своєрідними чиновниками, які управляли своїми наділами. Як зазначав з цього приводу відомий французький історик М. Блок: “...граф імперії Каролінгів був справжнім чиновником” [5, с. 403]. Таке поєднання чиновницьких повноважень із соціальним статусом феодалів і вело до появи соціальної ієрархії як однієї з домінуючих державних технологій в період феодалізму.

Проте не слід вважати, що соціальна ієрархія пішла в минуле з падінням феодалізму. На нашу думку, така державна технологія дещо відродилася в умовах України часів президентства Л. Кучми. Як відомо, Президент України, згідно з п. 10 статті 106 Конституції, мав право призначати своїх прихильників головами обласних державних адміністрацій, силовими міністрами тощо [18, с. 47]. Проте голови обласних державних адміністрацій забезпечували призначення вже своїх прихильників головами районних державних адміністрацій. Саме таким чином створювались своєрідні феодальні сходи, які дуже нагадують середньовічні. Голова районної державної адміністрації, вже нічим не зобов’язаний Президенту, підтримував не його лінію, а лінію голови державної адміністрації відповідної області.

Щодо адхократії, то зазначена державна технологія дозволяє вирішити найбільш важливі для країни завдання. Так, досить відомим був той факт, що саме створення постановою Державного комітету оборони СРСР від 20 серпня 1945 року Спеціального комітету, на який було покладено “керівництво усіма роботами з використання внутріатомної енергії урану” [4, с. 261] дозволило створити ядерну зброю СРСР. Це було, насамперед, обумовлено тим, що до Спеціального комітету входили як вчені (наприклад, І. Курчатов, П. Капиця), так і спеціалісти-господарники (М. Вознесенський, Б. Ванников). Призначення ж головою комітетом Л. Берії дозволило залучити до

створення атомної бомби й дані радянської розвідки. Після досягнення вказаної мети, на підставі рішення Президії ЦК КПРС від 26 червня 1953 року, Спеціальний комітет було розформовано.

Адхократичну технологію досить вдало використовували глави й демократичних держав. Так, в роки Другої світової війни король Великобританії створив військовий кабінет, якому належала вся повнота влади на період війни. Цей кабінет очолювався прем'єр-міністром і складався з одинадцяти чоловік [35, с. 190]. Після перемоги у Другій світовій війні військовий кабінет було розформовано.

Досить цікавою є роль глави держави у формуванні і функціонуванні такої державної технології, як електронне урядування. Так, 19 липня 1996 р. Президент США Б. Клінтон видав адміністративний указ № 13011 “Федеральні інформаційні технології”. Цим указом, як вже зазначалося вище, глава держави доручив відомствам, органам і організаціям переорієнтувати інформаційні технології та управління ними на пряму підтримку своїх стратегічних завдань. У зв'язку з цим вказані структури повинні були створити посади директорів з питань інформації, що відповідали б за планування, розробку і реалізацію інформаційних систем у своїх відомствах, органах та організаціях [21, с. 422].

З формуванням постіндустріального суспільства в державне управління прийшла технологія креативних корпорацій. Зокрема, в СРСР креативні корпорації створювалися в рамках конструкторських бюро (зокрема, ОКБ на чолі з творчою особистістю С. Корольовим в 1957 році розпочало радянську космічну еру). В механізмі ж реалізації функцій глави держави тривалий час в СРСР та на пострадянському просторі цю технологію недооцінювали. Однак після перемоги Помаранчевої революції, коли в Україні прийшли до влади нові люди, становище спробували змінити. Це можна прояснити на прикладі створення на місці Адміністрації Президента нового органу – Секретаріату Президента України, на який було покладено завдання здійснити “...організаційне, правове, консультативне, матеріально-технічне та інші види забезпечення виконання главою держави конституційних повноважень” [25]. Відповідним Указом Президента України була затверджена структура Секретаріату [23]. Державним секретарем України (головою Секретаріату) було призначено О. Зінченка, який на одній з прес-конференцій, зокрема, зазначив: “Секретаріат Президента України має стати мозковим центром ініціатив, де обробляється інформація, яка найбільш оптимальним шляхом потрапляє до Президента для прийняття найкращих рішень” [9]. Наявність великої кількості інтелектуалів, які насамперед прагнуть до самореалізації, тягне за собою необхідність керувати їх діяльністю, що є неможливим без відповідної творчої атмосфери. На зміну керівництву підлеглими приходять керівництво творчими процесами, куди втягуються нові творчі та активні люди, тим самим посилюючи та поширюючи цей процес далі. Наявність же творчої атмосфери є однією з основних ознак креативної корпорації [29, с. 126].

Утім, на жаль, формування Секретаріату Президента на засадах креативної корпорації не відбулося і на сьогодні цей орган (з 2010 року – Адміністрація) є звичайним державним органом, сформованим відповідно до бюрократичних державних технологій.

Щодо державного проектування, то й тут роль глави держави безсумнівна. Так, в Індонезії, за ініціативою президента М. Сухарто, були розроблені п'ятирічні плани розвитку – так звані РЕПЕЛІТА. В результаті РЕПЕЛІТА IV (1984–1988 рр.) значно скоротилася чисельність людей, що жили за межами бідності [28, с. 66].

Висновки. Таким чином, глава держави реалізує притаманні йому функції не лише за допомогою відповідних організацій (органів, установ чи підприємств), а й запроваджуючи певні державні технології (бюрократію, диктатуру, електронне урядування тощо). Дослідивши основні класифікації інституту глави держави, ми зробили лише перші, але теоретично й методологічно необхідні кроки у напрямі розкриття досліджуваної теми. Для того ж, щоб повністю пізнати природу означеного інституту, потрібно неухильно йти шляхом наповнення його конкретним змістом.

Список літератури

1. Акт о дальнейшем ограничении Короны и лучшем обеспечении прав и вольностей подданного (Act of Settlement, 1701) // Конституции буржуазных государств Европы / [ред. Г.С. Гурвич]. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1957. – С. 183–185.
2. Алексеев А. С. Безответственность монарха и ответственность правительства / Алексеев А. С. – М. : Типография Товарищества И. Д. Сытина, 1907. – 71 с.
3. Алексеев А. С. К вопросу о юридической природе власти монарха в конституционном государстве / Алексеев А. С. – Ярославль : Типография губернского правления, 1910. – 121 с.

4. Берия С. Мой отец – Лаврентий Берия / Серго Берия. – М. : Современник, 1994. – 431 с. – (Осмысление века: дети об отцах).
5. Блок М. Феодальне суспільство / Марк Блок; [пер. з фр. В. Шовкуна]. – К. : Всесвіт, 2002. – 528 с.
6. Буровский А. М. Несостоявшаяся империя: Историческое расследование / Буровский А. М. – Красноярск : БОНУС, М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2001. – 512 с. – (Досье).
7. Вагман И. Я. 100 знаменитых тиранов / Вагман И. Я., Вукина Н. В., Мирошникова В. В. – Харьков : Фолио, 2003. – 510 с. – (100 знаменитых).
8. Варламова Т. К. Политики и правители / Варламова Т. К. – М. : РИПОЛ КЛАССИК, 2001. – 608 с. – (Краткие биографические словари).
9. Є така зброя – інтелект // Президентський вісник. – 2005. – 16 лютого. – С. 1.
10. Иноземцев В. Л. За пределами постэкономического общества. Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире : научное издание / Иноземцев В. Л. – М. : Academia–Наука, 1998. – 640 с.
11. Каминский С. А. Институт монархии в странах Арабского Востока / Каминский С. А. – М. : Главная редакция восточной литературы издательства “Наука”, 1981. – 152 с.
12. Квотерлі К. Виконавче управління Президента / К. Квотерлі // Кабінет міністрів і дорадчі органи: Президент і виконавча влада: аналітичний матеріал [Електронний ресурс] / Верховна Рада України, Бібліотека. – Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua/LIBRARY/catalog/analit/usa012.txt>.
13. Конституционное (государственное) право зарубежных стран : учебник в 4 т. / [сост. Кашкин С. Ю., Маклаков В. В., Осавелюк А. М. и др.; ред. Б. А. Страшун]. – М. : БЕК, 1996–2001. – Т. 1–2 : Общая часть. – 1996. – 778 с.
14. Конституционное право зарубежных стран : учебник для вузов / [Баглай М. В., Гуреева Н. П., Даниленко В. Н. и др.]; под общ. ред. М. В. Баглая, Ю. И. Лейбо, Л. М. Энтина. – М. : НОРМА, 2000. – 832 с.
15. Конституция Ирландии от 29 декабря 1937 года // Конституции государств Европейского Союза: [сборник конституций / ред. Окуньков Л. А.]. – М. : ИНФРА-М – НОРМА, 1997. – С. 325–356.
16. Конституция Испании. Вступила в силу 29 декабря 1978 года // Конституции государств Европейского Союза: [сборник конституций / ред. Окуньков Л. А.]. – М. : ИНФРА-М – НОРМА, 1997. – С. 371–414.
17. Конституция Португальской Республики от 2 апреля 1976 года // Конституции государств Европы в 3 т. / [ред. Окуньков Л. А.]. – М. : НОРМА, 2001. Т. 2: Исландия-Португалия. – 2001. – С. 748–836.
18. Конституція України від 28 червня 1996 року: за станом на 1 січня 2006 року. – Х. : ІГВІНІ, 2006. – 80 с. – (Законои України).
19. Мижухев П. Г. Глава государства. Организация высшей исполнительной власти в главных странах современного мира / Мижухев П. Г. – СПб. : Типография Альтшулера, 1906. – 92 с.
20. Мишин А. А. Центральные органы власти буржуазных государств / Август Алексеевич Мишин. – М. : МГУ, 1972. – С. 9–51.
21. Мэннинг Н. Реформа государственного управления: международный опыт / Н. Мэннинг, Н. Парисон ; пер. с англ. – М. : Весь мир, 2003. – 496 с.
22. Нойштадт Р. Президентская власть и нынешние президенты / Р. Нойштадт; [пер. с англ. А. А. Захарова]. – М. : Ad Marginem, 1997. – 463 с.
23. Питання Секретаріату Президента України: указ Президента України від 27 січня 2005 року № 111/2005 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 7. – Ст. 390.
24. Президент в Україні: Законодавче забезпечення діяльності // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1999. – № 8. – 416 с.
25. Про Секретаріат Президента України: указ Президента України від 24 січня 2005 року № 108/2005 // Президентський вісник. – 2005. – 16 лютого. – С. 3.
26. Рябов С. Г. Політологічна теорія держави : навч. посіб. / Рябов С. Г. – К. : Тандем, 1996. – 240 с.
27. Сокольский Ю. М. Цари и министры / Сокольский Ю. М. – 3-е изд. – СПб. : Полигон, 2002. – 477 с. – (Популярная энциклопедия).
28. Сумский В. В. Индонезия: феномен “динамичной стабильности” / В. В. Сумский // Авторитаризм и демократия в развивающихся странах / [Мирский Г. И., Майданик К. Л., Ворожейкина Т. Е. и др.]; под ред. В. Г. Хороса. – М. : Наука, 1996. – С. 55–70.
29. Сухонос В. В. (мол.). Правовий аспект банківської діяльності з точки зору формування постіндустріального суспільства / В. В. Сухонос (мол.) // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. тез доповідей Шостої науково-практичної конференції (Суми, 18-22 вересня 2002 р.) / Українська академія банківської справи Національного Банку України. – Суми : ВВП “Мрія” ЛТД, УАБС, 2003. – С. 125–128.
30. Сухонос В. В. Динаміка сучасного державно-політичного режиму в Україні: антиномія демократизму і авторитаризму : монографія / В. В. Сухонос. – Суми : Університетська книга, 2003. – 336 с.
31. Тихомиров Л. А. Монархическая государственность / Л. А. Тихомиров – М. : Айрис-Пресс, 2006. – 624 с. – (Библиотека истории и культуры).
32. Тоффлер О. Адаптивная корпорация / О. Тоффлер : пер. с англ. // Новая постиндустриальная волна на Западе: [антология / ред. В.Л. Иноземцев] – М. : Academia, 1999. – С. 448–462.
33. Тоффлер Э. Шок будущего / Элвин Тоффлер; [пер. с англ. К. Бурмистрова]. – М. : АСТ, 2001. – 560 с. – (Philosophy).
34. Цветков В. В. Бюрократия / Цветков В. В. // Юридична енциклопедія: у 6 т. / Голов. редкол.: Шемшученко Ю. С. (голова) [та ін.] – К.: Видавництво “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 1998–2004. Т. 1: А-Г. – 1998. – С. 296.
35. Черчилль У. Вторая мировая война: в 3 кн. / У. Черчилль; [сокр. перевод с англ. под ред. А. С. Орлова] – М. : Воениздат, 1991. – Кн. 1: Т. I-II. – 1991. – 592 с.
36. Чиркин В. Е. Конституционное право зарубежных стран / Чиркин В. Е. – М. : Юрист, 1999. – 568 с.
37. Чудаков М. Ф. Конституционное (государственное) право зарубежных стран : учебное пособие / Чудаков М. Ф. – Мн. : Новое знание, 2001. – 576 с.

Summary

The article discovers the information about the mechanism of realization of functions of a head of the state. In particular, he is examined as integral system of state organizations and technologies, by which a head of the state will realize the plenary powers.

Отримано 30.03.2010